

ADALÉKOK ÉNEKESKÖNYVEINK BIBLIOGRAPHIÁJÁHOZ.

Közli: **Révész Kálmán.**

E cím alatt e folyóirat jelen évi I—IV. füzetében Jakab Elek úr közlé a magyar énekeskönyveknek Toldi Ferencz által összegyűjtött sorozatát. E sorozat, mint a nagy Toldi egyik irodalmi hagyatéka s kiváló gyűjtői buzgóságának szép emléke, mindenesetre nagy figyelemreméltó ugyan, de hazai bibliographiánk jelen állásában s különösen Szabó Károly nagy művének megjelenése óta már messze túl van szárnyalva.

Magam is foglalkozom néha-néha magántanulmányként a hazai két protestáns felekezeti XVI. és XVII. századbeli énekeskönyveivel s nekem is van rólok egy sorozatom, melynek bár tökéletes hibátlanságot és teljességet nem vindicálhatok, — de azt mondhatom, hogy a Toldi-Jakab-féle sorozatnál hibátlanabb és sokkal teljesebb; mire vonatkozólag legyen elég annyit említenem, hogy míg Toldi a közölt sorozat szerint a XVI. és XVII. századból csak 24 protestáns énekeskönyvet ismer, én e korszakból, mint alább látni fogjuk, 86-ot fogok kimutatni.

Nem tartom tehát haszon nélküli fáradságnak én sem, sorozatomat az érdeklődők rendelkezésére bocsátani; mert magamról tudom, hogy valamely óriási anyaghalmazról rövid, összegező és utasító áttekintéssel birni, nagyon megkönnyíti a kutatást.

Mielőtt azonban sajátképeni tárgyamra, a sorozat közlésére reá térnék, nem tehetem, hogy az általam mélyen tisztelt Jakab úrnak egy állítására ne reflectáljak. Azt mondja ugyanis többször említett közleménye elején, hogy a reformátusok — az unitarius Heltai Dávid kéziratoss énekeskönyvéből — meggyő-

zódhatnak arról, »hogy ők a dogmai tartalmat illetőleg Szenczi Molnárignem református, »annál kevésbbé római katolikus, de valóban unitarius énekeket énekelt templomaikban.« (41 lap.) Ez állítás — mely hogy az akkori reformátusokat mily különös színben tünteti fel: nem akarom itt most fejtegetni — nagyon, de nagyon könnyen megdönthető és czáfolható; de ettől felment engem épen Jakab úr, midőn egy lappal hátrább e szavaival: »Ő (Melius) a trinitást »énekes-, ima-, agenda-, prédikáció és minden ritualis könyvbesszintén beigtatta« — saját maga czáfolja meg előbbi téves állítását.

És most, e rövid kitérés után, melylyel »salvavi animam meam«, ime közlöm a hazai két protestáns egyház XVI. és XVII. századi magyarnyelvű énekeskönyveinek általam összeállított sorozatát.

1536. Gálszécsi István énekeskönyve, Krakó. 8-r. Jelenleg egy példánya sem ismeretes. Említi Szilvás Ujfalvi Imre 1602-ki énekeskönyvében.
1538. Székely István. Istenes énekek. Krakó. 8-r. Sándor István, Bod P. után említi. Egyetlen példánya 1849. Enyeden elpusztult.
1548. Székely István. Soltár Könű Szekel Estuantul stb. Krakó. 8-r. 251 lev. (3 ép 2 csonka példány.)
1560. Huszár Gál. Isteni dicsíreték és Psalmusok, 8-r. Sz. Ujfalvi említi. Jelenleg nem található.
1570. Melius Péter. Igaz Szent Irasbol ki Szedettet ének. Debreczen. 4-r. 16 lev. (Akad. Kolozs. unit. coll.)
- (1570. körül) Debreczeni énekeskönyv töredéke. U. N. Múzeum.
1574. Huszár Gál. A Keresztyéni Gywlekezetben Valo Isteni diczeretec es Imadsagoc. Komjáti. 4-r. 355 lev. (Un. Eperjesi ág. Coll.)
1579. Énekes Keoniv. Melibol szoktanak az Vrnak diczi-retet modani . . . Debreczen. 4-r. 162 l. (U. Cs. Kolozsvári ref. coll.)

1582. **Bornemissza Péter.** Enekek háromrendbe, kvlőmb különbe felec. Detrekő. 4°. 334 l. (Egy. Cs. N. Múzeumé Akad. stb)
- (1582 körül. **Bormemissza P.** Cantiones Funebrales-töredéke. (U. N. Múz.)
1590. **Énekes könyv.** Debreczen. 4-r. 300 lap. (U. Kolozs-ref. coll.)
1592. **Gönczi György.** Enekes könyve. Debreczen 1592. Egyetlen csonka példánya a kolozsvári ref. coll. könyvtárában. Ez tekinthető első kiadásul a későbbi kiadásoknak, melyek különféle címek alatt¹⁾ kisebb-nagyobb változtatást, bővítést, csonkítást szenvedve, hol itt hol ott az országban megjelentek. Én a következő kiadásokat ismerem:
- 1602. Debreczen. (Szilv. Ujfalvi Imre nevezetes előszavával. Cs. Battyányi kt.)
- 1616. Debreczen. (U. Marosvásárhelyi ref. coll.)
- 1620. Debreczen. (Kálmán F. Gyűjt.)
- 1635. Lőcse. (M. Akad.)
- 1640. Bártfa. (E. Múz. Lugossy.)
- 1642. Lőcse. (N. Múz. Spatak.)
- 1648. Nagy-Várad. (U. Egy.)
- 1651. N.-Várad. (U. Egy.)

¹⁾ Én a Gönczi-féle énekeskönyv különböző kiadásainak a következő háromféle címet ismerem:

1. Keresztyéni énekek, Mellyek a Gradual mellett sa nélkül is, a holazzal nem élhetnek, a Magyar nemzetben reformáltatott Ecclesiákban szoktanak mondattatni.

2. Keresztyéni isteni dicséretetek, Melyek az Magyar nemzetben (reformáltatott Ecclesiákban Esztendőn által) szoktanak mondattatni. Ezek mellé adattattak szép renddel. . . . (itt aztán változik a cím ahoz képest, a mint a gyűjtemény a zsolttárok, hymnusokat, halotti énekeket mind, vagy ezek közül csak egyiket vagy másikat tartalmazza.)

3. Az Sz. Dávid Prophetának ékes Rythmusu Soltáraival, Es az Soltarokból szerzettetett Dicsiretekkel, Segyébistenes Enekekkel és Hymnusokkal tellyes könyv. (Itt is legelőször halotti énekek és könyörgések is találhatók.)

- 1652. Lőcse. (U. S.pat.)
 --- 1654. Lőcse. (U. Kolozsvári ref. coll.)
 --- 1654. N.-Várad. 4-r. (N. Múz. E. Múz.)
 --- 1654. N.-Várad. 12-r. (U. Kolozsvári rom. k. lyc.)
 --- 1662. Kassa. (U. Debr.)
 --- 1675. Lőcse. (U. N. Múz.)
 --- 1675. Kolozsvár. (Cs. U. Lugossy.)
 --- 1680. Kolozsvár. (E. Múz. Debr.)
 --- 1682. Lőcse. (U. S.patak.)
 --- 1683. Kassa. (U. Cs. Lugossy.)
 --- 1690. Kolozsvár. (Kolozsv. cath. lyc. Debr.)
 --- 1690. Lőcse. (U. Rakovszki kt. Pozsony.)
 --- 1691. Lőcse. (N. Múz. Egyet.)
 --- 1694. Lőcse. 12-r. (U. Rimaszombati prot. gymn.)
 --- 1694. Lőcse. 8 r. (U. Mednyánszki ktár Néhre.)
 --- 1696. Lőcse. (U. N. Múz.)
 --- 1697. Debreczen. (U. Egyet.)
 --- 1699. Lőcse. Spat. Debr. kegyesrendiek.)
 1593. Az Kereztieni Giolekezetben valo Isteni diczéreték. Bártfa.
 4-r. (Cs. S.patak. Alsósebesi franc. zárda.)
 1598. Sz. Ujfalvi Imre. Halotti énekek. Debreczen. Emliti
 Sándor István. Kiadásai In Exequiis defunctorum,
 Halottemeteskorra valo Enekek czímmel a
 következők:
 --- 1602. Debreczen. (Cs. U. Battyányi kt.)
 --- 1606. Debreczen. (U. Mvásárhelyi ref. isk.)
 --- 1620. Debreczen. (U. Pozsonyi rom.-c. gymn.)
 --- 1632. Debreczen. (U. Akad.)
 --- 1654. N.-Várad. (U. Kolozsvári cath. lyc.)
 --- 1691. Kolozsvár. (Cs. M. Lugossy.)
 1599. Gyulafi János Hárfák hárfája. Debreczen. 8-r. 178
 l. Igy említi gr. Kemény egy kéziratában e könyvet,
 melynek egyetlen ismert példánya Enyeden 1849-ben
 pusztult el.
 XVI. század. Beythe István énekeskönyve. Dunántúl 1584
 körül nyomtatott. Megvolt csonkán a Nagy István könyv-
 tárában de eltűnt, s a Toldi könyvtárában.
 XVI. század. Kálmáncsehi Sánta Márton énekes könyve.

Említi Sz. Ujfalvi 1602-ki előszavában. Jelenleg nem található.

1607. **Szenczi Molnár Albert.** Psalterium Ungaricum. Szent David Kiralynac es Prophetanac Szaz ötven Soltári stb. Herborn. 12-r. 425 l. Ez a Sz. Molnár fordította zsoltároknak első kiadása. (Egy. Pesti ref. coll. Lugossy Cs. N. Múz.) További, előttem ismert kiadásai:

- 1608. H a n a u. (Több péld.)
- 1612. O p p e n h e i m. (T. p.)
- 1635. L ő c s e. (U. k.)
- 1645. A m s t e r d a m. (T. p.)
- 1648. N.-V á r a d. (U. Egy.)
- 1650. A m s t e r d a m. (Ak. E. Múz.)
- 1651. N.-V á r a d. (Egy. Kolozsvári cath. lyc.)
- 1652. L ő c s e. (U. Spat.)
- 1654. L ő c s e. (U. Kolozsvári ref. coll.)
- 1654. N.-V á r a d. (N. Múz. E. Múz.)
- 1662. K a s s a. (U. Debr.)
- 1670. L ő c s e. (U. N. Múz.)
- 1681. K o l o z s v á r 12°. 238 l. (U. E. Múz.) ¹⁾
- 1681. K o l o z s v á r, 12°. 349 l. (E. Múz. Debr.)
- 1682. L ő c s e. (N. Múz. Spat.)
- 1686. A m s t e r d a m. 12-r. (T. p.)
- 1686. A m s t e r d a m. 22-r.
- 1690. K o l o z s v á r. (Debr. kolozsv. cath. lyc.)
- 1690. L ő c s e. (Rakovszki kt. Pozsony U.)
- 1691. L ő c s e. (N. Múz. Egy.)
- 1694. L ő c s e. (U. R.-Szombati prot. gym.)
- 1696. L ő c s e. (U. N. Múz.)
- 1697. D e b r e c z e n. (U. Egy.)
- 1669. D e b r e c z e n. (Egy. kolozsv. un. coll.)
- 1699. L ő c s e. (S.patak. Debr. piaristák. R.-Szombat.)
- 1635. I s t e n e s hymnusok. L ő c s e. (U. Ak.)
- 1635. In exequiis defunctorum stb. L ő c s e. (U. Ak.)

¹⁾ Egyáltalában nem unitárius énekeskönyv, tehát ez, mint Jakab úr gondolta.

1636. Dayka és Gelei. Öreg Gradual. Gy.-Fehérvár. (T. p.)
1641. Keresztyen Imadságok egy-nehány szép Enekekkel. Debreczen. Töredék. (E. Muz.)
1648. Egynehány szép Soltárok és Isteni Dicséretek. Nagy-Várad. (U. M.-Vásárhelyi Teleki.)
1651. Laskai János. Sz. Dávid Százötven Zsoltári. Debreczen. (U. egy. címlap hiján.)
1662. Sz. Dávidnak hét Poenitentiátartó Soltári Spatak. P. Páriz Imre »Keskeny Utja« után kötve. Van két későbbi kiadása, nevezetesen:
- 1671. Kolozsvár. (N. M. Teleki kt. Spatak.)
- 1689. Lőcse. (U. Akad.)
1683. Szép és ajtatos isteni dicséretek. Lőcse. (Cs. N. Múz. Lugossy.)
1696. Ács Mihály. Zöngedőző Mennyei kar. Lőcse. (Akad. N. Muz. E. Muz. Lőcsei ev. gymn.) ¹⁾

E sorozat szerint a XVII. század végéig a Gönczi-féle énekeskönyv 27, a Sz. Ujfalvi halotti énekeskönyve 7, s a Sz. Molnár fordította zsoltárok 26 kiadást értek.

Azon reménnyel zárom be közleményemet, hogy valamint nekem a Jakab úr közleménye adott ösztönt, úgy az én igénytelen közleményem után is nem soká kell várjunk az újabbkori protestáns, a római katolikus és az unitárius magyar énekeskönyvek bibliographiai sorozatára.

¹⁾ Használt rövidítések: Akad. = M. Tud. Akadémia könyvtára. Egy. = bpesti egyetemi könyvtár. N. Múz. = magyar nemzeti múzeum kt. E. Múz. = erdélyi muzeum könyvtára. Spatak. = a sárospataki ref. főiskola könyvtára. Debr. = debreczeni ref. főiskolai könyvtár. U. = unicum. Cs. = csonka példány. T. p. = Több példány.